

Kovácsné Biczó Klaudia: A társadalmi tőke megjelenése egy kistelepülés közösségi művelődésében

Bevezetés a társadalmi tőkéről és a civil társadalomról

A társadalmi tőkeelmélet a közgazdaságtan egyik évszázadokra visszamenő kérdésköre. A témában elmélyedve számos elmélettel találkozhatunk: Adam Smith alapot nyújtó elképzelésétől Gary Becker, Pierre Bourdieu és James S. Coleman rendszerező munkásságán át egészen Francis Fukuyamáig (Ponyi, 2014). Ennek meghatározására számos közgazdász, kutató vállalkozott, én tanulmányomban Ponyi László meghatározását veszem alapul, amelybe minden általam az alábbiakban szereplő felfogás beletartozhat. „A társadalmi tőke a kultúra intézményrendszerében és a művelődő közösségek dimenziójában is olyan viszonyfogalom, amely meghatározóan a kulturális intézmény, az egyén és valamely civil közösség, közösségek vonatkozásában, azok egymás közötti interakcióiban jelentkezik. Az egyén, illetve a közösség bizonyos célok, valamely feltételezett haszon elérése érdekében és elsősorban önkéntes alapon mozgósítja erőforrásait. Az intézmény, az egyén és a közösség által közösen elfogadott magatartási szabályok, normák határozzák meg, és amelyek nem teljesülése esetén a közösség szankciókkal is élhet. Ezek a szankciók változásokat idézhetnek elő a rendelkezésre álló erőforrások minőségében és mennyiségében. A társadalmi tőke a civil közösségek működésének, a kulturális intézmények és a benne működő civil közösségek együttműködésének alapja és feltétele. Azon erőforrásokat, vagy éppen az erőforrások összességét is jelenti, amelynek létfeltétele a bizalom.” (Ponyi, 2019)

Kezdetben a tőke csak az anyagi javakat és a pénzt jelentette, később már a föld és a munka is beletartozott, azt követően pedig mindezen termelési tényezők mellett megfogalmazódtak olyan elképzelések, amelyek a tőke fogalmát más dimenziókban is megjelenítették. A társadalmi tőkeelméleteket elemezve a legfontosabb Robert Putnam gondolatmenete (Putnam, 2004). Ebben az írásában Hume korábbi példáján keresztül mutatja be, hogy a gazdálkodó földművelők milyen előnyökre tehetnek szert, ha összefognak egymással és együtt dolgoznak az állandó versengés és irigység helyett. Szerinte egy közösség akkor képes hatékony lenni, ha megvan köztük a szükséges bizalom a másik iránt. Írásában kitér arra, hogy a társadalmi tőke az egyének kötelékéből és azok

hálózatából áll össze, eredményessége a bizalomtól és a kooperációtól függ, használata pedig fejleszti azt. A társadalmi tőke – Putnam felfogásában – magába foglalja az egyének személyes kapcsolatait, a társadalmi kapcsolatok hálóját, az erős civil szervezeteket, a szolidaritást, a bizalmat és a kölcsönösséget. A tartalmából levezethető, hogy a társadalmi tőke birtokosa nem az egyén, hanem az egyének aktív közössége. Putnam egy másik írásában megkülönbözteti a társadalmi tőke két dimenzióját: az összekötő (vagy kizáró) társadalmi tőkét és az áthidaló (vagy befogadó) társadalmi tőkét (Putnam, 2000). Előbbit erős kapcsolatok jellemzik, képes szegregáló csoportok, homogén közösségi tudat kialakítására. Utóbbit kevésbé erős kapcsolatokkal lehet leírni, ám ez a típus képes a csoportok közötti határokat áttörni, azokat áthidalni, összekapcsolni. Putnam szerint ez a forma az ideális a szervezetek közötti kapcsolatteremtés szempontjából. A társadalmi tőke jelenlétét, erősségét, nagyságát adott társadalomban számos mutatóval be lehet azonosítani. Ezek között van az általánosított bizalom, vagyis a közbizalom kérdésköre, a politikai intézményekben, szervezetekben vetett bizalom szintje, a civil társadalom aktivitása, a személyes kapcsolatok kiterjedtsége vagy akár a segítségnyújtás (Füzér és mtsai, 2005). A közgondolkodás, a társadalmi közérzet állapota, az általános elégedettség, a kiszolgáltatottság érzése, az általános demokráciakövetelmények léte a köztudatban, a kontraszelekció, és a rendszerigazolás-rendszerkritika kettőse mind-mind olyan mutatószámokat ad, amelyek a társadalom aktuális helyzetét, beállítódását írják le, amik alkalmasak lehetnek a szakemberek számára arra, hogy a társadalmi viszonyokat, kapcsolatok feltérképezzék, megismerjék, elemezzék és bemutathassák az éppen aktuális közállapotokat (Hunyady, 2016).

A civil társadalom fogalmának értelmezésére számos lehetőségünk van. Csak magyar vonatkozásban különböző felfogással találkozhatunk akár Bozóki András (1992), akár Molnár Miklós (1993, 1995, 1996) munkásságában. Összegezve a témában született írásokat elmondható, hogy a civil társadalom szűk értelmezése a társadalom önszerveződésére korlátozódik, egyesületek és szervezetek meghatározott csoportját foglalja magában (Márkus és Pete, 2018). A nyolcvanas években fogalma politikai tartalommal is telítődött az akkori politikai rendszerek ellenei fellépés miatt, de a kilencvenes évekre már kiürült ez a tartalom. Amennyiben a civil társadalomra gondolunk, akkor abba nem csak az intézményesült, törvényesen megalakult szervezeteket kell beleérteni, hanem azt állampolgári aktivitásnak köszönhető egyéb önszerveződési formákat is (például: szomszédsági együttműködések). Kialakulása hosszú, évszázadokon, évezredekken átívelő folyamat volt, különböző megvalósulási formái az eltérő történelmi korokban, korszakokban lelhetők fel. A civil társadalom- általánosan megfogalmazva – a közösségi lényként tevékenykedő állampolgárok által alkotta réteg. Az állampolgár itt nem csupán egyén, hanem a nemzet, a társadalom, a csoport aktív tagja is. Ebből kiindulva tehát a civil társadalom az államtól független, közéletközpontú, szabadon cselekvő polgárok – egyének és csoportok – világa (Sebestény, 2018).

A társadalmi tőke stabil alapját adja a civil szektorra jellemző önkéntességnek, az egymásrautaltság pozitív hatásainak kihasználásának. Ennek a civil társadalomnak pedig az általa képviselt önkéntességgel, közösségi szerepvállalással kiemelkedő szerepe van a demokratikus jogállamok helyes működésében. A társadalmi funkció dimenzióját nézve pedig hangsúlyoznunk kell az integrációt elősegítő és erősítő szerepét. A társadalmi (és a kulturális) tőkének tehát elengedhetetlen és nagy mérvű szerepe van a civil társadalomban, beépülve annak működésébe (akár a közművelődési intézményrendszereken keresztül, akár azokkal együttműködve vagy azoktól teljesen függetlenül) megjelenik az önszerveződő körök, klubok, egyesületek formájában. De a társadalmi tőke csoportokba való szerveződésen kívül olyan alapvető társas kapcsolati normákat, viselkedésmintákat, szabályokat is közvetít, amelyekkel ezen szerveződések működése fenntartható, kiszámíthatóvá és tervezhetővé válik.

Hazánkban a rendszerváltás után nagy mértékben emelkedett a civil aktivitás, egyre több egyesületet, szervezetet hoztak létre. Ez a növekedési hullám 2012-ben érte el a maximumát, azóta lassú, de stabil csökkenés figyelhető meg. 2017-ben 61 151 nonprofit szervezet működött, melyek közül a klasszikus civil szervezetek száma mintegy 54 ezer volt, 7 ezer szervezet pedig nonprofit gazdasági társaságok, közalapítványok, érdekképviselői csoportok formájában működött (KSH, 2019). Ha a civil egyesületek tevékenységprofilját vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy 1996 óta jelentős változás nem történt, kivéve két esetben: az érdekképviselői tevékenységet ellátó szervezetek számának alakulása jelentős csökkenést mutat (11,9%-ról 5,1%-ra csökkent), illetve a kulturális profilú egyesületek száma mintegy 5%-kal nőtt (10,3%-ról 15,2%-ra). A legmagasabb arányban a szabadidős tevékenységek szervezésével és támogatásával (15,7%), illetve a sporttal kapcsolatos egyesületek (15,2%) szerepelnek.

A kutatás bemutatása és tapasztalatai

A kutatás Nádasd kistelepülésen lévő civil aktivitás feltérképezésére, a helyi társadalmi tőke bemutatására és az ott működő művelődési ház és a vele szorosan kapcsolatban lévő civil egyesület tevékenységének vizsgálatára irányult. Bemutatásra és elemzésre került a helyi közművelődés és a civil aktivitás. A faluban 1998-ban teljes körű közösségfejlesztési folyamat zajlott le, melynek keretében közösségi felmérés is készült. Jelen vizsgálat elemzi és összehasonlítja a korábbi vizsgálat és a megismételt eredményeit. A kutatás elkészítésekor félig strukturált interjúkat készítettem a helyi civil egyesület vezetőjével és a település életében fontos szerepet betöltő személyekkel (egyházi vezetők, tanítók). Ennek célja az volt, hogy hiteles és pontos képet kapjak a településen korábban lezajlott folyamatokról, megismerjem Nádasd múltját, az itt élők gondolkodását, szemléletmódját, világnézetét. Az interjúk során igyekeztem felhasználni a korábbi helyismeretemet, melynek köszönhetően tudtam, kik azok a személyek a település életében, akiket érdemes megkeresnem. A tőlük kapott információk a kutatómunkám feltáró részének támogatása, előre mozdítása szempontjából voltak hasznosak. Az így kapott információkat a tanulmány későbbi részében (a település, a civil élet és az egyesület bemutatásakor) fogom ismertetni.

Másik vizsgálati eszközöm egy online kérdőíves felmérés, ami részben a korábbi, 1998-ban lezajlott közösségi felmérés néhány kérdését ismételte meg, részben pedig saját vizsgálódási körömet érintő kérdéseket tartalmazott, amik célzottan a lokális társas kapcsolatokra, személyközi viszonyokra, a lakosok egymásról és a településről alkotott véleményére, az állampolgári aktivitásra és a civil erőre, az önkéntességre, a generációs kapcsolatokra, valamint a civil szervezettel, sportolási lehetőséggel, helyi nyilvánossággal való elégedettségre irányultak. Itt szeretném hangsúlyozni, hogy míg 1998-ban egy teljes körű közösségfejlesztés céljából lezajlott folyamatról beszélhetünk, a kérdőíves felmérés összeállítása és elkészítése is annak a közösségi munkának a része volt, addig most egy eseti kérdőíves felmérés történt. 1998-ban a kérdőívek kiosztását számos közösségfejlesztő interjú, lakossági fórum, egyeztetés előzte meg, így a településen jelentős támogatottságot szerzett az abban való részvétel, így egy szinte reprezentatív eredményt jött létre. A saját vizsgálat sem tekinthető reprezentatívnak, 377 kitöltött kérdőívről beszélhetünk. Úgy gondoljuk azonban, összességében megfelelően mutatja az alapsokaság jellemzőit.

Nádasd rövid bemutatása

Nádasd település Vas megye déli részén, az Őrségi Nemzeti Park peremterületén található. A település statisztikai adatai szerint a jelenlegi népesség 1326 fő. A vonatközlekedés a 2000-es évek közepén megszűnt, a buszközlekedés rendszeres. Szombathely 34, Zalaegerszeg 27 km-re fekszik a falutól. A faluban orvosi, illetve fogorvosi rendelő, posta, védőnői szolgálat működik, általános iskolájába és óvodájába további hét környező településről járnak gyerekek. A közigazgatási funkciókat közös önkormányzati hivatal látja el, melyhez további hat szomszédos település tartozik.

A településen számos látnivaló és nevezetesség is található, amik a turisztikai funkción kívül közösségi helyszíneként, közösségi térként is jelen vannak a falu életében. Az egyik legfontosabb közösségi tér a településen a művelődési ház épülete és a mögötte található Pajta, ami egy szabadtéri, félig nyitott épület, területén lehetőség van bográcsozásra, kemencében sütésre, kürtőskalács készítésére, és itt kapott helyet a kéthetente megrendezett termelői piac is. A számos kulturális és közösségi programnak helyt adó épületegyüttes a falu civil életének központja.

A civil szektor és az egyházak jelenléte a településen

A településen már évtizedek óta erős közösségi szellem uralkodik. A helyiekkel folytatott beszélgetésekből megtudhattam, hogy már jóval a rendszerváltás előtt voltak helyi kezdeményezések (az Önkéntes Tűzoltóegylet 1895-ben, sportegyesület 1952-ben jött létre, valamint voltak különböző teadélutánok, illetve létezett a Kék ritmus pedagógus-zenekar is). A rendszerváltás idején és azt követően (az akkor még meglehetősen szabályozatlan keretek között) gomba módra kezdtek szaporodnia a településen a különböző egyesületek, alapítványok, baráti körök: a Nádasdi Öreg Tyúkok Egyesülete (NÖTYE) 1989 jött létre, 1992-ben az 1930-as évek óta meglévő hagyományokat felelevenítve megalakult a Forgószél Színkör, 1995-ben a Polgárőrség, a 2000-es évek elején az Alkotókör, 2010-ben a Hétdombi Ifjúsági Sportegyesület, 2011-ben pedig a Hétvégi Botladozók néptáncsoport kezdte meg munkáját (Koltai 2016, 2018).

A település életében fontos szerepet tölt be a helyi 8 évfolyamos általános iskola. Az iskolával közös ünnepségek, rendezvények a kulturális élet legfontosabbjai közé tartoznak, a diákok, a pedagógusok, a szülők aktivitása az iskolától független rendezvényeken is kiemelkedő. Itt kell megemlíteni a székelyföldi Alsósófalva településsel meglévő testvértelepülési kapcsolatot, amely a korábbi testvériskolai kötődésből nőtt ki magát. A két település között 1990 óta szerződésbe foglalt testvértelepülési együttműködés áll fenn, ami számos rendezvénynek, kirándulásnak biztosított és biztosít keretet.

Az önkormányzat és a civil szektor együttműködésének másik ékes példája a „Nádasd nevű települések” közötti együttműködés, melynek keretében minden évben más-más településen találkoznak a lakosok és töltenek el együtt egy hosszú hétvégét számos kulturális és ismeretterjesztő programmal egybekötve.

A település lakói – a 2011-es népszámlálási adatok szerint – 63 %-ban római katolikus vallásúak, 14,1%-uk evangélikus, 2,1% református vallású. Az egyházi intézmények jelenléte és hatása a mindennapokra kifejezetten erősnek mondható.

A Nádassdi Evangélikus Egyházközség 2009 óta működteti a Nádassdi Evangélikus Diakóniai Központot. Az intézmény fő profilja a házi segítségnyújtás, a gerontológia és az étkeztetés, ellátási területe Nádassd és a körjegyzőséghez tartozó további települések. A szakmai program mellett a központ igyekszik más célcsoportoknak is segítséget nyújtani, programokat szervezni.

A katolikus egyház helyi vezetője Takács László plébános, aki a lelkipásztori feladatokon messze túlmenően vesz részt a település kulturális életében: kiemelkedő helytörténeti és honismereti tevékenysége, levéltári feltáró munkái hozzájárultak a település történetének megismeréséhez, résztvevője és aktív szervezője számos rendezvénynek.

A fentiekből is kitűnik, hogy a nonprofit szektor ezen ága milyen szoros együttműködésben dolgozik a településen a civil szektor egyéb szereplőivel.

A helyiek életében fontos szerepet játszik a sport, a sport iránti szeretet. A településen 1952 óta működik a helyi sportegyesület Nádassdi Községi Sport Egyesület néven. A településen 2010-ben alakult meg a Hétdombi Ifjúsági Közhasznú Sportegyesület. A korábbi egyesületnél szélesebb profillal, négy szakosztállyal (kézilabda, futball, testépítő és íjász) kezdte meg működését.

„Együtt Nádassdért” Faluszépítő és Fejlesztő Kulturális Egyesület

Előzetes ismereteim alapján feltételeztem (és a vizsgálat ezt alá is támasztotta), hogy a civil élet legmeghatározóbb szereplője, a civil társadalom letéteményese a településen az „Együtt Nádassdért” Faluszépítő és Fejlesztő Kulturális Egyesület (továbbiakban: „Együtt Nádassdért” Egyesület), amely 1997. március 11-én alakult, jelenleg 65 állandó, aktív tagjuk van, míg 15 fő pártolótagsággal rendelkezik. Alulról induló kezdeményezésről volt szó, hiszen létrejöttét az itt lakók kezdeményezték, létrejöttétől az itt élők problémáinak megoldását, szabadidejük hasznos eltöltését remélték. A helyi művelődési ház és a civil szervezet munkája összefügg, mivel 2017. július 1-jétől az önkormányzat és az egyesület által kötött közművelődési megállapodás keretében az egyesület látja el a közművelődési feladatokat a településen. A művelődési ház a községben működő öntevékeny kulturális közösségek bázisa. Fontos szerepet tölt be a hagyományörzésben, a kulturális értékek közvetítésében, 2011-től Integrált Községi és Szolgáltató Térként funkcionál.

Az egyesület célcsoportja korosztály szerint nem behatárolható, hiszen a Ringató-foglalkozásokkal a legkisebbeket és anyukáikat szólítják meg, de a nyugdíjasoknak is szerveznek állandó programokat. Mindennapi tevékenységeik közé tartozik számos önművelő és önképzőkör helyszínének és feltételeinek biztosítása. A szükséges anyagi feltételeket az egyesület saját erőből, az önkormányzat által biztosított közművelődési normatívából, illetve különféle pályázatok útján biztosítja. Az egyesület munkáját az adó 1%-ának felajánlásából befolyt összeg is segíti. Minden évben megrendezésre kerülnek hagyományos rendezvényeik, amelyek egyházi és nemzeti eseményekhez, jeles napokhoz kötődnek. A programkínálatban találhatunk még hagyományörző- és sporteseményeket, továbbá kiállításokat, melyek célja a helyi értékek bemutatása. Ez a civil szervezet a szabadidő hasznos eltöltésének támogatására, a programok szervezésére és lebonyolítására helyezi a hangsúlyt. Ennek oka a helyi igények feltérképezése, és az, hogy ehhez alakítják kínálatukat. Az egyesület mára a nádassdi emberek hétköznapijainak részévé vált.

A közösséghez való tartozás élményén túl a másik fő célkitűzésük megalakulásuk óta a helyi nyilvánosság erősítése. Ennek okán hozták létre a Hétdombi Hírek című lapot, amelyet 1997 óta adnak ki havi rendszerességgel. 2018-ban a kiadvány összesen 332 oldalon jelent meg, ami

átlagosan A4-es méretben 26-28 oldalszámot jelent kiadványonként. A folyóirat szerkesztőségének célja, hogy tájékoztassa a településen és a környező falvakban élőket az aktuális eseményekről, rendezvényekről, bemutassa a kulturális intézményeket, megtalálhatjuk az önkormányzati ülésekről szóló összefoglalókat, az anyakönyvi és az egyházi híreket, az iskolai és az óvodai történeteket, illetve a sporthíreket, valamint külön oldal szól a gyerekeknek. Jelenleg 470 példányban jelenik meg.

Az egyesület 1998-ban egy akkoriban unikálisnak számító közösségi felmérést bonyolított le (Karvalics, 1998). Szakmai segítséget a Vas megyei Közösségszolgálaton keresztül Pósfay Pétertől, Mészáros Zsuzsa közösségfejlesztőtől, a Közösségszolgálati Alapítványtól kaptak, valamint a felmérést a Soros Alapítvány is támogatta. Jelen tanulmányban néhány kérdés esetében egy megismételt vizsgálatról van szó, az akkori eredményeket követő beavatkozás utókövetése érdekes vizsgálati lehetőséget kínált.

Az 1998-as felmérés és a mostani vizsgálat eredményei, azok összehasonlítása

Az 1996-ban elindult közösségfejlesztési folyamat részeként 1998 februárjában a lakók egy kérdőívet kaptak a kezükbe. Ezt megelőző lépés volt, hogy mintegy 80 főt kérdeztek meg az egyesület tagjai arról, hogy miért szereik Nádasdot (és miért nem), mi tetszik nekik, min változtatnának. Ezek eredményeit összesítették, 4 falufórumot tartottak és ezt követően szerkesztették meg a kérdőívet, amit minden 14 év feletti lakos megkapott nyomtatott formában. Az értékelés, elemzés során tovább bővült az aktívan tenni akarók köre, egyre többen kapcsolódtak be az értékelési folyamatba. Az 1998-as kérdőív olyan témákat érintett, mint a falukép, közösség, nyilvánosság, kultúra, sport, szórakozás, szolgáltatás, munkahely, egészségügy, közbiztonság.

1998-ban 1033 kérdőív került kiosztásra, melyből 73%, vagyis 753 érkezett vissza, ami kimondottan magas aránynak számít, még akkor is, ha szép számmal voltak hiányosan kitöltöttek. A tanulmányban az elemzés során, minden kérdésnél az adott kérdésre beérkezett válaszokhoz viszonyítom a válaszok számszerű adatait. Saját kutatásomban 377 választ kaptam. Ez a 14 év feletti lakosság számához (1135 fő) viszonyítva 33%-os kitöltési aránynak felel meg. A település demográfiai adatait, összetételét vizsgálva megállapítható, hogy jelentős, említést érdemlő változások nem zajlottak le. 1998-ban a kitöltők nem szerinti megoszlásában nem mutatkozik jelentős különbség, megoszlásuk 52-48% a nők javára, ez saját vizsgálatomban azonban 65-35% volt. Ennek számos oka lehetett, én kiemelném ezek közül az adatgyűjtés módszerét, hiszen az online kérdőíveket a nők gyakrabban töltik ki, mint a férfiak.

Kormegoszlásszempontjából elmondható, hogy a legtöbb kitöltő mindkét esetben az aktív korosztályból került ki, különbség a fennmaradók megoszlásában figyelhető meg: 1998-ban a fiatalok és a nyugdíjasok közel azonos szinten voltak, azonban a mostani vizsgálat esetében a fiatalok arányának növekedését tapasztaljuk.

A kitöltők jelenlegi foglalkozására 1998-ban és most is vonatkozott kérdés. E vizsgálati szempontban a tanulók és a kismamák/gyesen, gyeden lévők esetében nem történt elmozdulás. míg korábban a munkanélküliek aránya 5,6% volt, ez mostanra 1,9%-ra csökkent. A fizikai munkát végzők és a nyugdíjasok aránya is csökkent. Ennek a nagymértékű csökkenésnek az oka az online felmérésben keresendő, valamint abban, hogy a település nyugdíjas korú lakosai szép számmal vállalnak továbbra is munkát és feltételezhető, hogy válaszáadásuk során azt a tevékenységformát

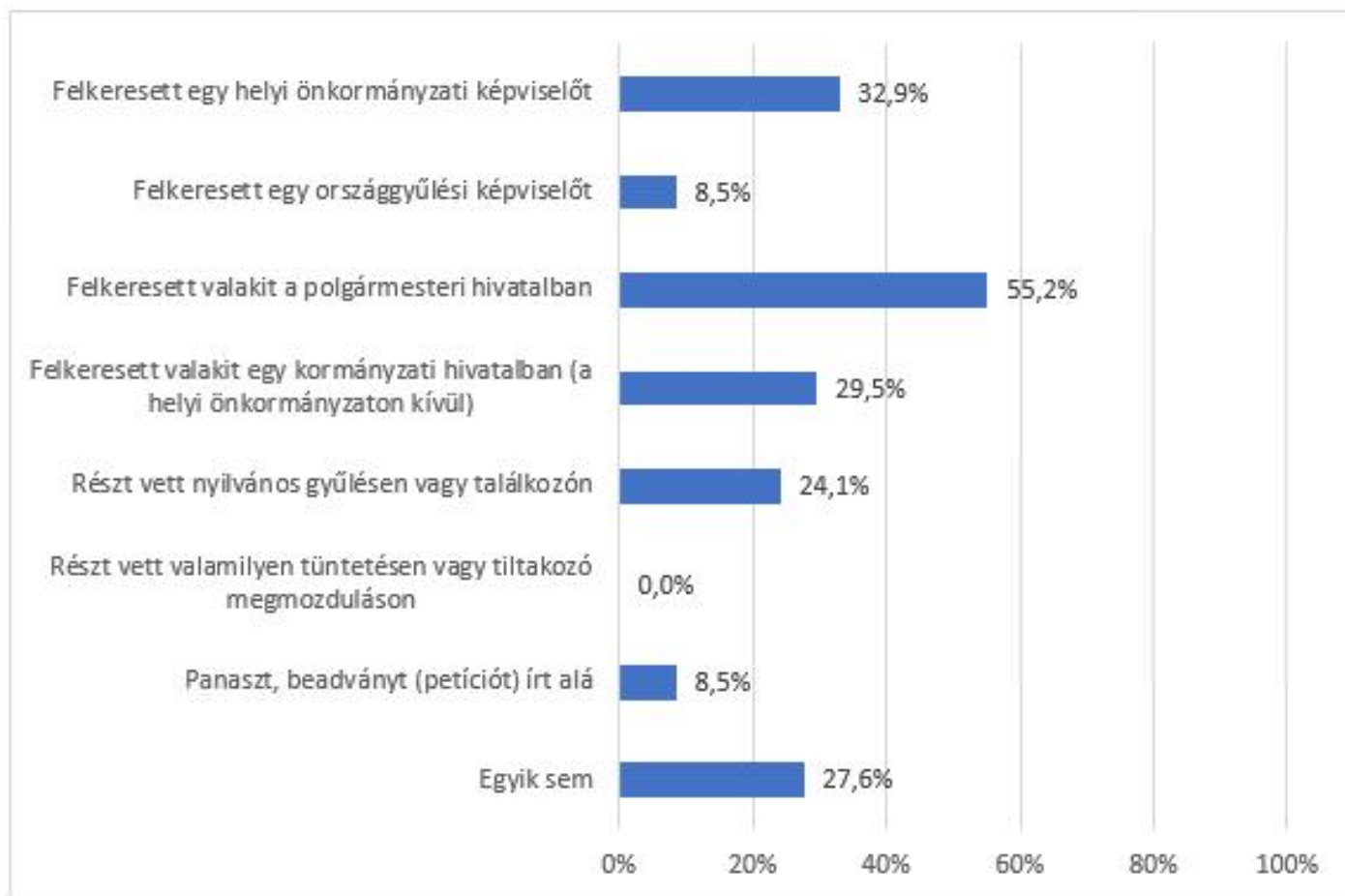
jelölték meg. Kiemelendő még a szellemi dolgozók arányának növekedése a korábbi 10,7%-ról 31,3%-ra. Emelkedett továbbá a településen munkát vállalók aránya is, illetve 2018-ban magas a középszintű vagy azt meghaladó végzettséggel rendelkezők aránya (79,8%).

A helyi társas kapcsolatok, személyközi viszonyok feltárására, a lokális társadalmi tőkére vonatkozó kérdések a kapcsolati háló sűrűségére és a szomszédsági viszonyok erősségére kívántak rávilágítani. A kérdőív kérdése alapján a válaszadók 93,1%-a sok vagy jó néhány embert ismer lakókörnyezetében. Mivel a vizsgálat tárgya kistelepülés, ez a magas arányszám nem szokatlan. Az aktív társas kapcsolatokra vonatkozó két kérdés esetében a személyes kapcsolattartás a legnagyobb százalékban a látogató fogadásában mutatkozik meg. A válaszadók 70,7%-a nyilatkozott úgy, hogy hetente legalább egyszer felkeresi őt ismerős, szomszédja az otthonában. Szintén magas (53,5%) azok aránya, akik saját maguk keresik fel ilyen rendszerességgel ismerőseiket. A két arányt összehasonlítva azonban megállapítható, hogy a kitöltők inkább fogadni szokták az ismerősöket, mint meglátogatni őket. Erre utal az is, hogy a saját aktivitást váró kérdés esetében a havi rendszerességnél ritkább választ megjelölők aránya 13,8%. Mindkét esetben azonban a „hetente legalább egyszer” válaszlehetőség a legnépszerűbb (36,2% és 29,3%). A legritkább kapcsolatot jelentő (havi rendszerességnél is ritkábban) lehetőség aránya alacsony (8,6%, illetve 13,8%). Ebből levonható az a tanulság, hogy a falu lakóinak van igénye a személyes kapcsolatokra.

A falu lakóinak egymásról feltételezett attitűdjeinek vizsgálatához értékpárokat állítottam össze, a válaszadóknak pedig egy 5 fokú skálán kellett meghatározni, melyik tulajdonságot tartják inkább jellemzőnek a lakókörnyezetükben élő emberekről. Összesen 6 értékpárral kapcsolatban kellett nyilatkozni, amelyeknél az 1-es értéken mindig a negatív tulajdonság foglalt helyet, míg az 5-ös képviselte a legpozitívabb jellemzőt. Az értékpárok a következők voltak: megbízhatatlan-megbízható, távolságtartó-barátságos, ellenséges-befogadó, önző-segítőkésség, agresszív-békés, pesszimista-optimista. Valamennyi esetben a 3-as, semleges skálafoknál pozitívabb értékelést adtak a kitöltők. Legmagasabb a bizalom kérdésében elért eredmény volt (4,15-ös átlagértékkel), ezt követte a barátságosság (4,08). A 4-es skálafok alatt kevéssel helyezkedett el a segítőkészség (3,95), majd a befogadás és a békés természet (egyenként 3,86) következett. Legalacsonyabb szinten az optimizmus megítélése volt (átlaga 3,55). Kiemelendő, hogy a megbízhatóság kérdésében a semleges 3-as értéknél rosszabb értékelés nem érkezett, míg az önző-segítőkésség és az agresszív-békés dimenziójában egyaránt 19-en az 1-es lehetőséget jelölték meg. Szintén a lakosok beállítottságát vizsgálta az a kérdés, amiben arra voltam kíváncsi, hogy a válaszadók, mit gondolnak arról, hogy az emberek mennyire törődnek egymással. Pusztán 5,2% véli úgy, hogy az itt élők nem törődnek a másikkal. A törődés mértékét megítélendően a válaszadók 53,4%-a amellet foglalt állást, hogy „határozottan” törődnek egymással, míg a „bizonyos mértékig” lehetőséget 41,4% jelölte meg.

A kérdőív 6 kérdése az állampolgári aktivitásra, a megélt civil erőre vonatkozott. A válaszadók több lehetőség megjelölésével arról nyilatkozhattak, hogy az elmúlt egy évben a felkínált tevékenységek közül melyiket tették meg.

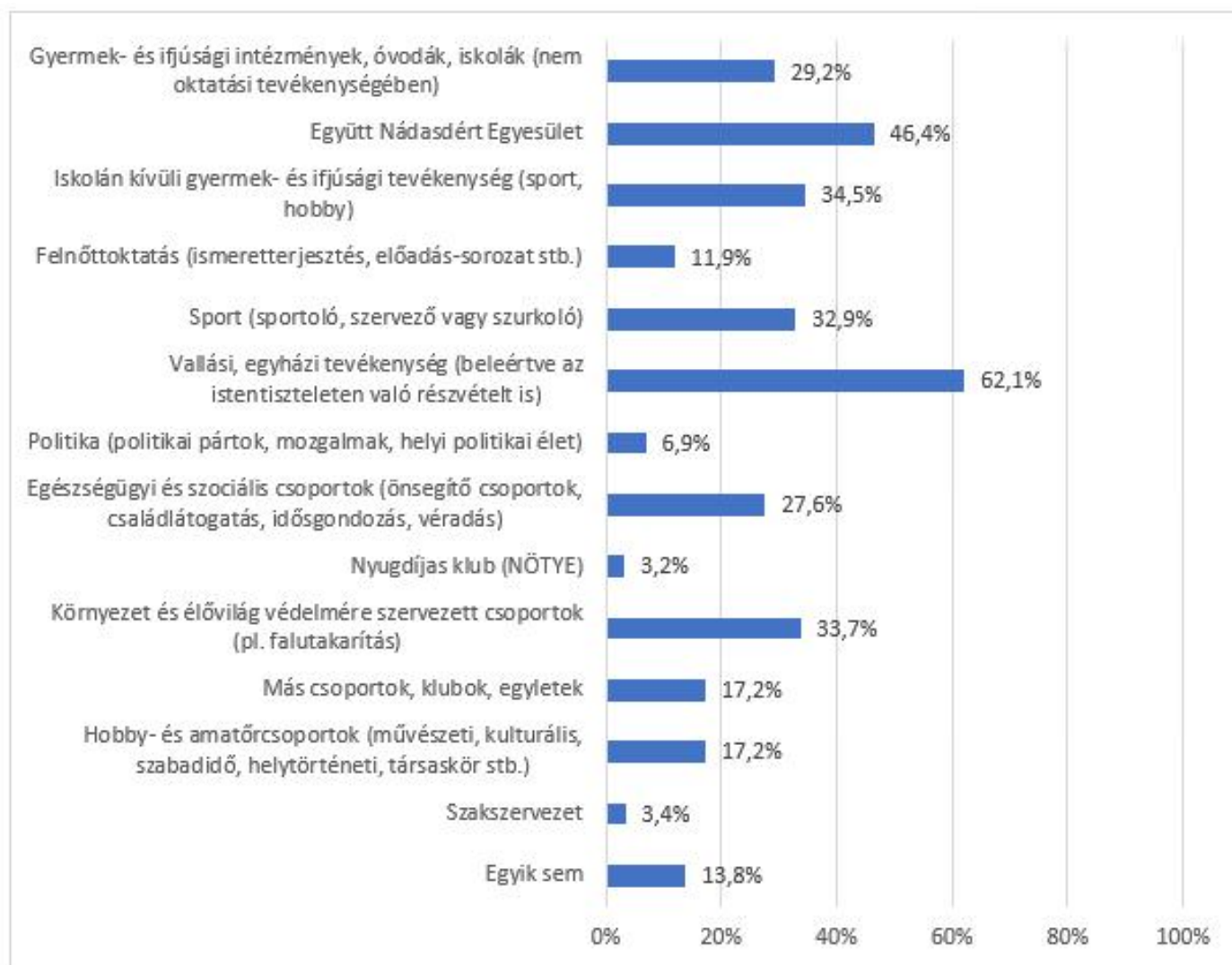
1. ábra: Közéleti állampolgári aktivitás az elmúlt egy évben

A kapott válaszokból egyértelműen kiolvasható, hogy a helyi szintű cselekvés (polgármesteri hivatal, helyi önkormányzati képviselő felkeresése) gyakorisága a legmagasabb (55,2%). 27,6% azonban semmilyen ilyen jellegű tevékenységet nem végzett. Az aktivitást nagy mértékben befolyásolja, hogy a válaszadó mennyire érzi azt, hogy befolyással rendelkezik a lakóhelyét érintő döntésekre. A kitöltők 32,8%-a úgy érzi, semmilyen befolyása nincs ezekre a döntésekre. Itt érdemes megjegyezni, hogy annak fontossága, hogy a lakosok érezzék azt, hogy cselekedetüknek lehet/lesz eredménye, elengedhetetlen ahhoz, hogy a cselekvés pusztá gondolata megfogalmazódjon bennük.

Az alábbi ábra a különböző csoportok, klubok, szervezetek életében, munkájában való részvétel gyakoriságát mutatja, ebben az esetben több választ is megjelölhetett a kitöltő.

2. ábra: Részvétel különböző szervezetek tevékenységében

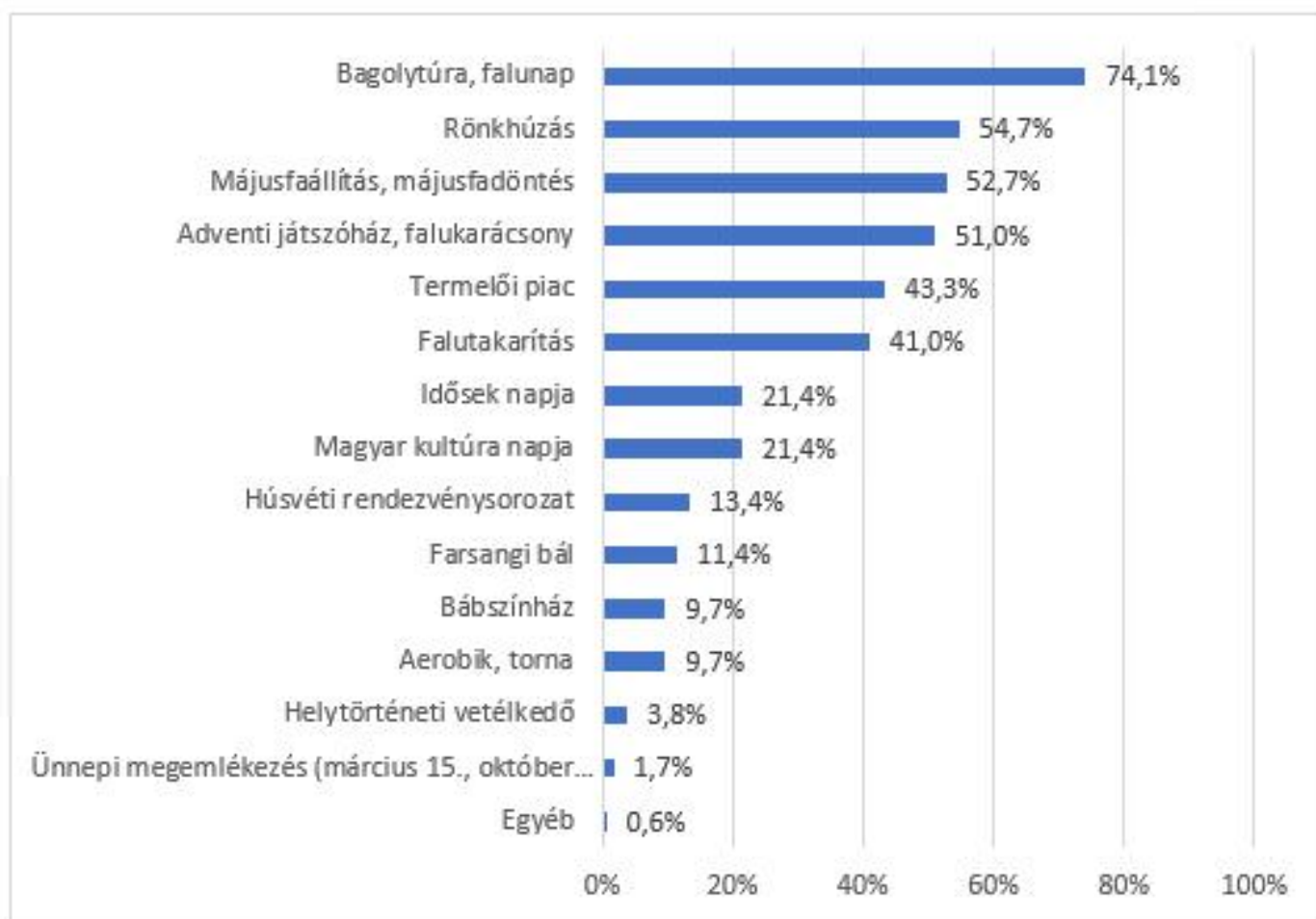

Az ábra adataiból is leolvasható, hogy a legtöbb, 234 válasz (62,1%) a vallási, egyházi tevékenységre érkezett. A második leggyakrabban megjelölt csoport az „Együtt Nádasdért” Egyesület volt. A válaszadók közel fele (175 fő, 46,4%) vett részt az egyesület munkájában, az általa szervezett programokon. A felsorolt lehetőség közül 52 fő (13,8%) nyilatkozott úgy, hogy egyik szervezet, csoport, klub munkájában, programján sem vett részt. A bekapcsolódásra, illetve a részvételi gyakoriság növelésére vonatkozó kérdésben a pozitív válaszok aránya valamivel nagyobb a negatívénál (igen-58,6%, nem-41,4%). A távolmaradás okainak feltárására irányuló, több választ megengedő kérdés esetében a válaszadók nagy többsége, 69%-a otthoni elfoglaltságra hivatkozott és jellemző volt még a munkabeosztásukból fakadó nehézség megjelölése (48%) is. A kistelepülési jelleg sajátossága mutatkozik 52 esetben (13,8%-ban), amikor a válaszadók úgy nyilatkoztak, hogy azért nem vesznek részt a programokon, csoportokban, mert nem tudják, ki lesz jelen még. A személyes kapcsolatok, viszonyok hangsúlyossága ebben egyértelműen megnyilvánul.

A kérdőív második nagy szakasza kimondottan az „Együtt Nádasdért” Egyesület munkájára, az azzal való elégedettségre és a helyi kommunikációra koncentrált. A kérdőívet kitöltők 93,1%-a az elmúlt egy évben legalább egy programon részt vett, amit az egyesület szervezett. Legtöbbsen (58,6%) 1-5 programot jelöltek meg, 29,3% 6-10 közötti rendezvényen vett részt. 26 fő (6,9%) maradt távol minden felkínált programtól az elmúlt egy évben.

A programkínálat látogatottság szerinti megoszlására 351 kitöltő válaszolt, az alábbi ábra ennek eredményét mutatja.

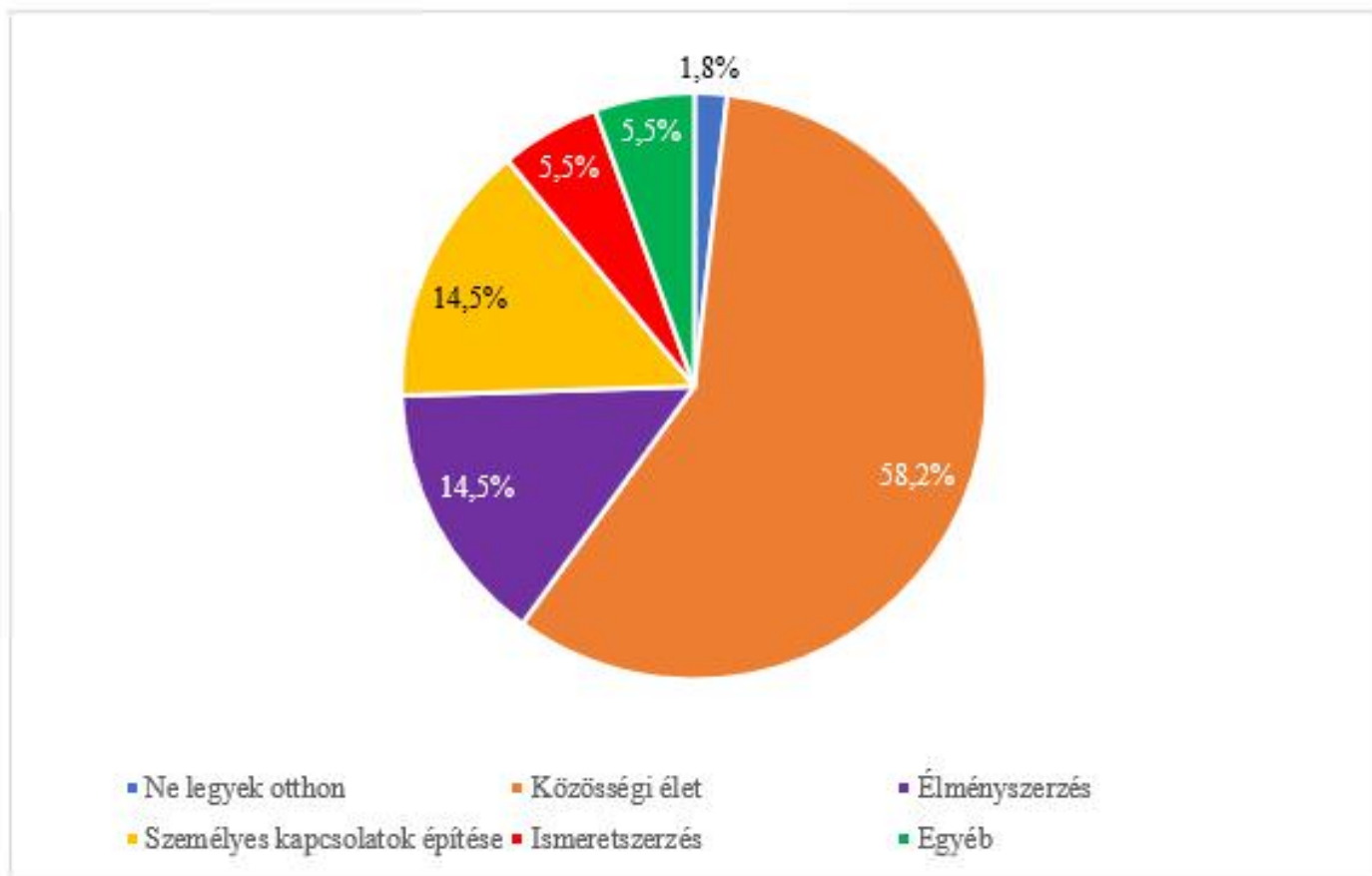
3. ábra: Programok látogatottság szerinti csökkenő sorrendben

A legnépszerűbb (206 fő, 74,1%) rendezvény a falunap és az előtt este megrendezett éjszakai falukerülő akadályverseny, vagyis a „Bagolytúra”. Ezt hagyományőrző programok követik, majd a következő helyet a sorban a kéthetente megrendezett termelői piac (152 fő, 43,3%) tölti be. Említést érdemel még az évente megrendezett falutakarítás (144 fő, 41%). Legalacsonyabb látogatottsága (6 fő, 1,7%) a nemzeti ünnepeinkhez kapcsolódó megemlékezéseknek van. A felkínált programokat három nagy csoportba sorolhatjuk be: hagyományőrző programok, kulturális rendezvények, megemlékezések és közösségformáló, közösségfejlesztő rendezvények. Ezt az önkényes csoportosítást vizsgálva elmondható, hogy a legnépszerűbbek a hagyományőrző rendezvények, és nem sokkal marad el attól a közösségiség erősítését segítő programok. A jövőben ezekre érdemes további hangsúlyt fektetni.

A programokon való részvételt különböző motiváció indokolja, aminek feltárása vonatkozott kérdés.

4. ábra: Részvételi motiváció megoszlása

A részvételt leginkább, 58,2%-ban a közösségi lét megélése, a közösséghez való tartozás vágya motiválja, ezt követi egymással azonos szinten (14,5%-ban) az élményszerzés vágya és a személyes kapcsolatok építésének lehetősége. Ezekből a számokból levonható tanulság, hogy a településen élőknek van igénye a társas kapcsolatokra, a közösséghez való tartozásra. Ennek az igénynek a megélése jó táptalaja lehet a további közösségfejlesztési folyamatokhoz, a településen élők aktivizálásának emeléséhez.

A részvétel után a programokkal való elégedettséget, további lehetőségeket vizsgáltam. A kérdőívben hét állítást alkalmaztam. Az állításokkal történő egyetértést egy 1-től 5-ig terjedő skálán kellett megítélniük, aszerint, hogy az 1-es érték az „egyáltalán nem”-et, az 5-ös pedig a „teljes mértékben”-t képviselte. A legmagasabb átlaggal (4,37) a „jó hangulatú” item megítélése találkozott, melyet a „jó minőségű” (4,24), a „jól szervezett” (4,19), a „korszerű” (4,16) és a „megfelelő” (4,11) követett. A támogató 4-es skálaértéket megközelíti ugyan, de el nem éri a „változatos” tétel megítélése (3,98). A legalacsonyabb, a semleges 3-as értéket alig meghaladó átlaga (3,21) az „érdekes” itemnek volt.

Átvett, megismételt kérdésként szerepelt az általánosságban Nádasd kulturális életével való elégedettség felmérése. Az elmúlt 20 év során az elégedettség tekintetében pozitív elmozdulás történt. A jelentős, 27%-ot is meghaladó emelkedésnek számos oka lehet. Ezt a felmérés során nem vizsgáltam, de feltételezhető, hogy a korábbi felmérés eredményeinek hasznosítása, a folyamatos visszajelzések beépítése az egyesület munkájába közrejátszott.

A faluban meglévő kommunikációs fórumokra, az azokkal való elégedettségre irányult a kérdőív 3 kérdése. A falu közügyeivel kapcsolatos tájékoztatással 1998-ban 67,5% volt elégedett, 2018-ban ez a szám 84,5%. Az emelkedés oka az egyesület által szerkesztett Hétdombi Hírekkel való elégedettség lehet. A kommunikációs csatornákat vizsgálva ugyanis azt tapasztalhatjuk, hogy mind korábban, mind jelenleg a legtöbben ebből tájékozódnak a közügyeket illetően (a válaszadók 89%-a megjelölte ezt a csatornát). Ezt 2018-ban a legnagyobb közösségi média, vagyis a Facebook felülete követi, majd a további helyeken a hirdetőtábla, az élőszo és az egyesület által emailben küldött hírlevél áll. A falugyűlés és a nyilvános képviselőtestületi ülések aránya továbbra is nagyon alacsony, előbbi alig éri el a 10%-ot, utóbbi azonban az alatt van. A helyi nyilvánosság letéteményese tehát a kapott válaszok alapján a Hétdombi Hírek, ezért nagy az egyesület felelőssége a tekintetben, hogy abban hiteles, közérthető írások kerüljenek.

A kérdőív utolsó részében arra voltam kíváncsi, hogy a kitöltő részt vesz/venne-e a vizsgált egyesület valamelyik csoportjának munkájában, illetve milyen módon tudna hozzájárulni a faluszépítő, fejlesztő munkálatokhoz. A korábbi vizsgálatból átemeltkérdésként került a kérdőívbe, utóbbi saját kérdésként szerepelt. A csoportok munkáját vizsgálva 6 felkínált lehetőség közül lehetett – akár többet is – kiválasztani. 1998-ban a legtöbben (40,5%) a faluszépítésben, majd a természetvédelemben, Hétdombi Hírek munkájában, hagyományőrzésben, közösségépítésben vettek/vettek volna részt. 2018-ban a legtöbben (51,8%) a közösségépítést jelölték meg, mint tevékenységi csoportot, ezt követte a faluszépítés (46,4%), majd a hagyományőrzés (43%), a természetvédelem (37,9%). Az „egyikben sem” válaszlehetőség 19%-os támogatottságot kapott, 4,2% pedig a Hétdombi Hírek szerkesztésében vesz/venne részt. Az elmozdulás a közösségépítés tekintetében a leglátványosabb. Ebben is megmutatkozik, hogy a korábban már többször megfogalmazott közösségi lét iránti igény a globalizáció szeparáló hatása ellenére is erősen él a település lakóiban. A faluszépítő, fejlesztő munkálatokban magasan a legtöbben (71%) a fizikai munkával való segítségnyújtást adták válaszul, 17,5% sehogy sem szeretne ebben részt venni, a többi válaszlehetőségre (pénz, pályázatok felkutatása, megírása, támogatók bevonása, szervezés) elenyésző számban érkeztek igenlő válaszok. Ki kell azonban emelni, hogy 27 fő aszerint nyilatkozott, hogy szívesen csatlakozna az egyesülethez. Ez a válaszadóknak ugyan meglehetősen kicsi, mindössze 7%-a, ha azonban azt nézzük, hogy az egyesületnek jelenleg 65 aktív tagja van, akkor a kitöltők között, a településen rejlő 27 potenciális új tag jelentősen képes lenne növelni a taglétszámot.

A kérdőív záró kérdéseiben megfogalmazódott egy esetleges nádasdi születésűek, de onnan elköltözötteknek szervezett találkozó lehetősége, gasztro- és borbarát klub alakítása, falukirándulás, természetjáró- és túramozgalom szervezésének gondolata és a virágosítás előtérbe helyezése. Természetesen negatív vélemények is érkeztek, ezek között olvashatjuk azt a gondolatot, hogy az egyesület programjai csak a falu bizonyos rétegének szólnak, és azokon nem látnak mindenkit szívesen, illetve, hogy egyes rendezvényeken nagyobb költségvetésű programokat, drágább fellépőket is szívesebben látnának.

Összefoglalva elmondható, hogy a két vizsgálat összességében hasonló eredményeket hozott, még ha egy-egy kérdésre adott válaszok között voltak is hangsúlyeltolódások. A korábbi felmérés eredményét, tanulságait a közösség képes volt jól hasznosítani, hiszen az elégedettségre vonatkozó kérdések mindegyikében jelentős emelkedés figyelhető meg.

Összegzés

A kapott eredményeket elemezve elmondható, a vizsgált településen régóta fellelhetők az állampolgári tudatosság jelei, ennek köszönhetően a civil társadalom és annak hatása, jelentősége erős. A kutatás tapasztalatai alapján már a 20. század elejétől jelen vannak a településen különféle alulról szerveződött csoportok. A helyieket mindig is a saját közösségük fejlesztésének, saját közös sorsuk alakításának vágya jellemezte. A civil társadalom erősségének jele a szervezetek és az azokban tevékenykedő aktív személyek száma, az önálló kezdeményezések létrejötte, fennmaradása. E tekintetben megállapítható, hogy Nádasdon nagy számban vannak jelen különböző tevékenységprofilú szervezetek, a kérdőív vonatkozó kérdéseire kapott válaszok pedig bizonyítják, hogy a lakosok állampolgári tudatossága, cselekvési hajlandósága magas szinten áll, a többség úgy érzi, befolyással tud lenni saját lakóhelyét érintő döntésekre.

Megállapítható továbbá, hogy a településen erős személyközi kapcsolatok, a helyi társadalomban sűrű hálózatok vannak, melynek köszönhetően mindenki kisebb-nagyobb mértékben, de része a közösségnek.

A kérdőíves felmérésem számos kérdésére kapott válaszokat elemezve megállapítható, hogy a településen az emberek egymás iránti bizalma erős, keresik a másik társaságát, gyakran nyújtanak segítséget egymásnak. Bár a felmérés során kaptam – igaz elenyésző számban – olyan válaszokat, melyek szerint a szervezett programok csak bizonyos „elitnek” szólnak, azt azonban ezek a válaszadók is elismerték, hogy ezekről mindenkit megfelelően tájékoztatnak, a helyi információk mindenkihez egyformán eljutnak.

Elmondható továbbá, hogy a korábbi közösségi felmérés eredményeit és a lakossággal való állandó kapcsolattartás következtében kapott visszajelzéseket felhasználva az egyesület tovább erősítette a részvételt mind a kulturális, szabadidős programok, mind az állampolgári tudatosság, aktivitás, érdekérvényesítés tekintetében. 1998-ban közösségi felmérésre került sor a településen, melynek eredményeit felhasználva, azt munkájába, tevékenységébe beépítve az egyesülettel kapcsolatos elégedettség nőtt. Az egyesület megalakulása óta próbálja összefogni a település lakóit kulturális, szabadidős, közösségi programokat szervezve. A folyamatos visszacsatolásokat, elégedettségi adatokat is figyelembe véve az egyesület az elmúlt évtizedekben folytatta megkezdett munkáját. Mivel az önkormányzattal közművelődési megállapodást kötött, így nem csak az állampolgári aktivitás fenntartása és fejlesztése a feladata, hanem közművelődési funkciókat is el kell látnia. A település oktatási, nevelési intézményeivel is szoros kapcsolatot tart fenn, tevékenységprofiljuk széles. A programokon való részvételi adatok kielégítőek, a falu lakosságának közéleti tevékenysége, önkéntes szerepvállalása magas szinten áll. Az a mutató, miszerint a közösség tagjainak 67,2%-a úgy érzi, képes befolyással lenni lakóhelyét érintő döntésekre, a civilek erejét és önbizalmát is jelzi. Az állampolgári tudatosság, aktivitás meglétére a kérdőívem vonatkozó kérdéseire kapott válaszok adtak bizonyosságot.

A vizsgálat és annak eredményei a kérdéskör aktualitását igazolják, hiszen a modern társadalomban a civil szféra az egyik legnagyobb erő. A civil társadalom a demokratikus jogállam letéteményese, de a mindenkori hatalmat kontrolláló funkcióján túl számos egyéb területen is az életünk részeként működik. Gondoljunk csak a számos általa ellátott szociális funkcióra, a művelődési, közművelődési feladatok ellátására, de ki kell emelni a szabadidő hasznos eltöltését megcélzó tevékenységeket, az önfejlesztés, az élethosszig tartó tanulás területén zajló ténykedést is. A jól működő és független civil társadalom tehát képes ellátni mindent, amit a jogállam saját bürokratikus, pénzügyi vagy épp humán erőforrásainak hiányában nem tud, illetve a civilek

képesek eljutni olyan szubkultúrák szintjére is, ahova az állami szektor már nem.

Az állampolgári aktivitás, a részvétel, a társadalmi tőke olyan erőforrás, amely elősegíti az állampolgárok boldogulását, a kollektív cselekvést. A globalizáció szeparáló hatása ellenére a közösségi lét iránti vágy ott van az emberekben, a közösség egységes fellépésének ereje a demokratikusan működő társadalmakban jelentős. Ennek tudatosítása, erősítése, az állampolgárok képessé tétele fő feladata a közösségfejlesztést célul maguk elé tűző szakembereknek.

A civil szervezetek munkája, társadalmi felelőssége óriási, a szakembereknek, a tudomány világának pedig feladata, hogy tevékenységüket elméleti kutatásokkal, gyakorlati vizsgálatokkal, módszerekkel segítse.

Felhasznált irodalom:

- Bozóki András (1992): Civil társadalom és polgárosodás. In: Heller Ágnes, Fehér Ferenc, Bozóki András és Fricz Tamás (szerk.): Polgárosodás, civil társadalom, demokrácia. MTA Politikatudományi Intézete, Budapest. 17-28. p.
- Füzér Katalin, Gerő Márton, Sik Endre és Zongor Gábor (2005): A társadalmi tőke növelésének lehetőségei fejlesztéspolitikai eszközökkel. TÁRKI, Budapest.
- Hunyady György (2016): Jelentörténet szociálpszichológia. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Karvalics Zoltán (1998): Községi felmérés, 1998. „Együtt Nádasdért” Faluszépítő és Fejlesztő Kulturális Egyesület, Nádasd.
- Koltai János (2016): Só és nád. Hagyományőrzés Alsósófalván és Nádasdon. Nádasd Községi Önkormányzat, Nádasd.
- Koltai János (2018): A mi Nádasdunk kincsei. „Együtt Nádasdért” Faluszépítő és Fejlesztő Kulturális Egyesület, Nádasd.
- Központi Statisztikai Hivatal (2019a): A nonprofit szektor legfontosabb jellemzői, 2017. Statisztikai Tükör. 2019. január 15. KSH, Budapest.
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit17.pdf> Utolsó letöltés ideje: 2020. január 26.
- Márkus Edina - Pete Nikolett (2018): Civil ismeretek a közösségi művelődésben. Tudástár a közösségi művelődésben sorozat. 13. kötet. NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft., Budapest. 27–33. p.
- Molnár Miklós (1993): A demokrácia hajnalodik keleten. Civil társadalom és kommunizmus Kelet-Európában: Lengyelország és Magyarország. (Tézisek) Politikatudományi Szemle, 2. évf. 2. szám, 73-90. p.
- Molnár Miklós (1995): Mit kezdhet a történész a civil társadalommal. Társadalmi Szemle, 50. évf. 1. szám, 51-56. p.
- Molnár Miklós (1996): Civil társadalom és akiknek nem kell. Educatio, Budapest.
- Ponyi László (2014): Közművelődés és tőkeelméletek. Kulturális Szemle.
<https://kulturalisszemle.hu/1-szam/hazai-tudomanyos-muhely/ponyi-laszlo-kozmuvelodes-es-tokeelmek> Utolsó letöltés ideje: 2020. január 26.

- Ponyi László (2019): Tőkeelméletek és közművelődés. Elhangzott a kultúráközvetítés elméleti és történeti aspektusai című kurzuson. Budapest, ELTE PPK. Felnőttképzés-kutatási és Tudásmenedzsment Intézet, Andragógia szak BA.
- Putnam, R. D. (2000): Bowling Alone. The Collapse and revival of American community. Simon and Schuster, New York.
- Putnam, R. D. (2004): A prosperáló közösség. A társadalmi tőke és a közélet. Részletek. Parola, 3. évf. 3. szám, 3-5. p.
- Sebestény István (2018): Civil társadalom, nonprofit szektor Magyarországon. Definíciók, fogalmak, jellemzők. Elhangzott a nonprofit szektor menedzsment című kurzuson. Budapest, ELTE PPK. Felnőttképzés-kutatási és Tudásmenedzsment Intézet, Andragógia szak BA.